

Mit hæfte om
STENALDEREN I DANMARK
År 12.500 f.Kr. - 1700 f.Kr.

Stenalderen

Bronzealderen

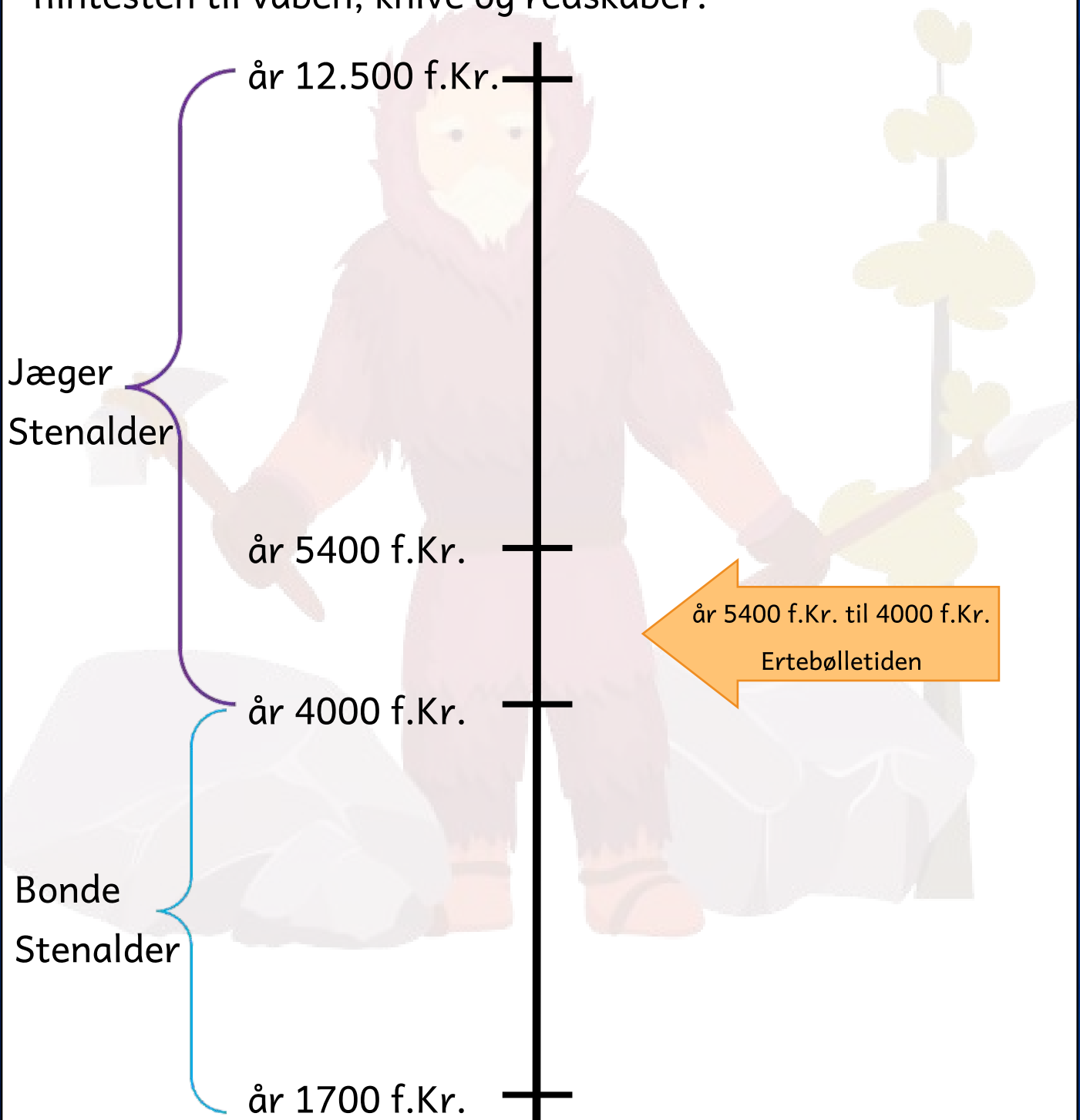
Jernalderen

år 12.500 f.Kr. - 1700 f.Kr. år 1700 f.Kr. - 500 f.Kr. år 500 f.Kr. - 800 e.Kr.

STENALDEREN

Her i Danmark kalder vi perioden fra 12.500 f.Kr. til 1700 f.Kr. for stenalderen. Stenalderen i Danmark startede da de første mennesker kom til det område, som i dag hedder Danmark. Vi kalder det stenalderen, fordi de brugte flintesten til våben, knive og redskaber.

IS-TID

For 15.000 år siden var hele området, vi kalder Danmark dækket af is. Der boede ikke mennesker, og det lignede ikke det Danmark, vi ser på kortet i dag.

Det blev varmere, og isen begyndte at smelte.

Det tog 2.000 år, inden isen var smeltet helt væk.

Nogle steder var isen meget tyk. Op imod 2-3 km tyk.

Da isen var smeltet, kom de første mennesker til Danmark op gennem Jylland til fods. De kom fra Tyskland. De var rensdyrjægere og ude på jagt. Der kom nemlig også dyr til, f.eks. rensdyr.

Hvordan tror du en rensdyrjagt foregik?

Hvilke våben brugte de?

JÆGER OG SAMLER

De første mennesker i Danmark var rensdyrjægere. Da isen smeltede kom rensdyrene til Danmark, og dermed også deres fjender - mennesket.

Stenaldermennesket var dygtige jægere. De skød med bue og pil, og nogle gange brugte de spyd. De spiste kødet og brugte skindet til tøj og telte. Jægerne skulle bruge telte, så de nemt kunne flytte. Rensdyrene flyttede sig nemlig efter maden, og så måtte jægerne følge efter.

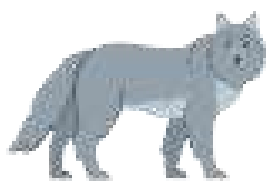
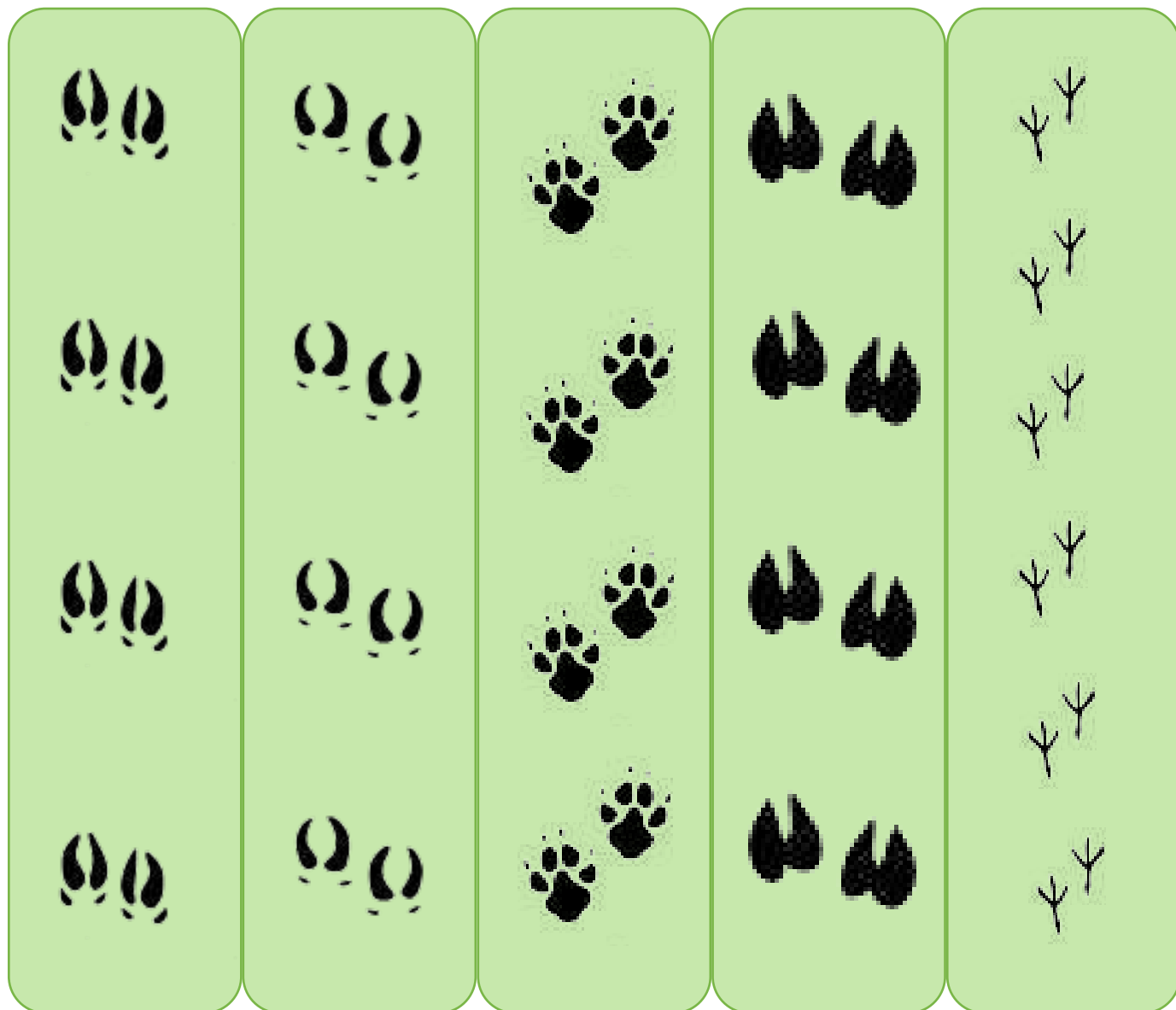
Efter nogle tusinde år blev det varmere i Danmark. Der begyndte at komme græs og skov. Rensdyrene kunne ikke lide varmen, så de flyttede sig nordpå.

I stedet kom der andre dyr til Danmark. Der kom rådyr, vildsvin, kronstyr, ulve, fugle, fisk og urokser.

STENALDER DYR

I stenalderens natur levede mange dyr. Se om du kan gætte hvilket fodspor, der hører til de forskellige dyr.

Ulv

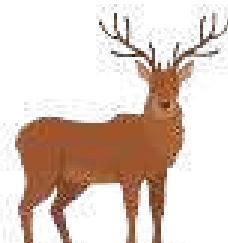
Krage

Urokse

Vildsvin

Rensdyr

NYE IDÉER

I stenalderen opfandt mennesket nye ting og nye måder at leve på. Disse nye opfindelser gjorde livet lettere for dem.

De opfandt en ny måde at bo på. De syede telte af skind. Disse telte var lette at flytte, når der ikke var flere dyr at jage. De opfandt de første lerkar og beholdere. Det kunne f.eks. være skåle til at samle bær i.

De opfandt også redskaber. Dem lavede de af ben, skind og knogler fra dyrene, men vigtigst var stenen. De brugte flintesten, som spidser til pile og spyd og til at lave økser og knive. Derfor hedder det stenalderen.

Flintesten kunne også bruges til at tænde ild med. Man slog flintestenen mod et ildstål, som så slog gnister.

VÅBEN OG REDSKABER

Hvad tror du det er?

Hvad tror du den blev brugt til?

Hvad tror du det er?

Hvad tror du den blev brugt til?

Hvad tror du det er?

Hvad tror du den blev brugt til?

Hvad tror du det er?

Hvad tror du den blev brugt til?

MAD OG DRIKKE

I jæger-stenalderen jagtede man dyr i skoven. Derudover samlede man også bær, nødder og grønne planter i skoven. Derfor siger man, at det var en jæger-samler kultur.

Man begyndte også at lave lerkar. De kunne bruges til at samle mad i. Ofte havde lerkaret en lidt spids bund, så det kunne sættes ind i bålet og bruges som gryde.

De fangede fisk og skaldyr i havet og fjordene. De blev fanget med krog, spyd eller i fælder. Fælderne kaldes ruser.

? Hvad spiser vi i dag, som de ikke spiste dengang?

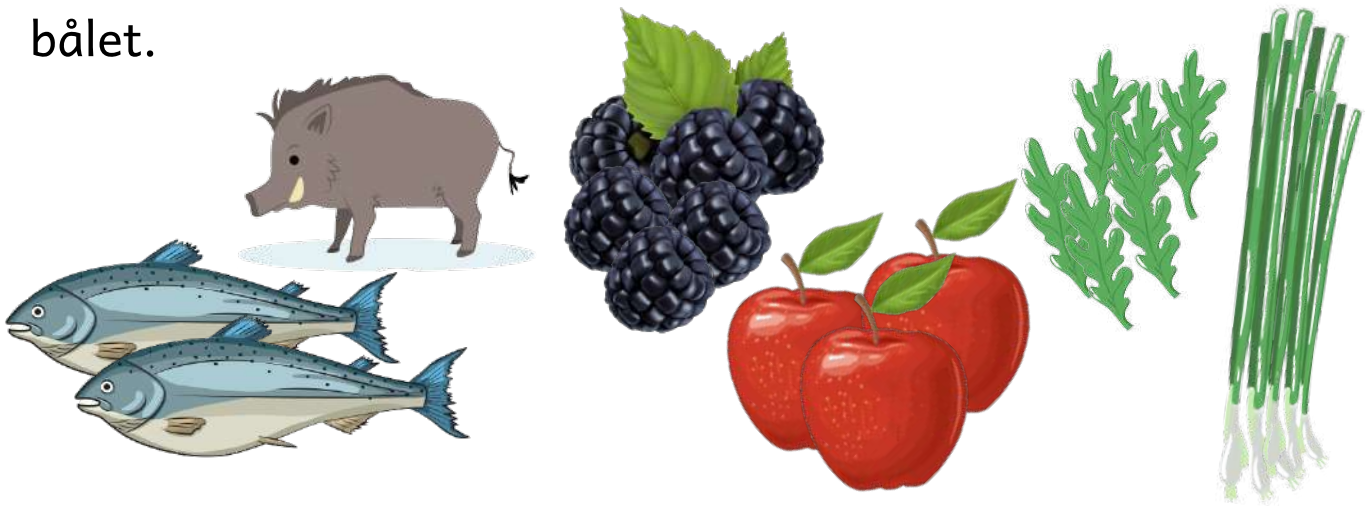
? Hvorfor spiste de ikke det?

MAD OG DRIKKE

Din familie har været ude for at finde mad. Din far har været på jagt i skoven og ved fjorden. Han har skudt et vildsvin og fanget to laks. Din mor og dig har været ude og samle brombær, æbler, grønne planter og mælkebøtteblade i skoven. Din bror har fundet brænde til bålet.

Ⓚ Hvad kunne man mon lave ud af disse råvarer?

HVOR OG HVORDAN BOEDE MAN?

Stenalderfolket boede i telte, da de jagtede rensdyrene. Da temperaturen steg, byggede de små hytter og boede ved søer og åer. Herfra gik de på jagt efter dyr, samlede bær og planter i skovene og fandt brænde til bålet.

De fandt også ud af, hvordan man laver både af træstammer. Så kunne de sejle ud og fiske. De kunne også sejle ud og undersøge området - måske der var et bedre sted at bo?

Det blev stadig varmere og mere is smeltede. Derfor kom der meget vand i havene, og land blev oversvømmet. Landene begyndte nu at se ud, som de gør i dag. Der kom fjorde og øer i Danmark.

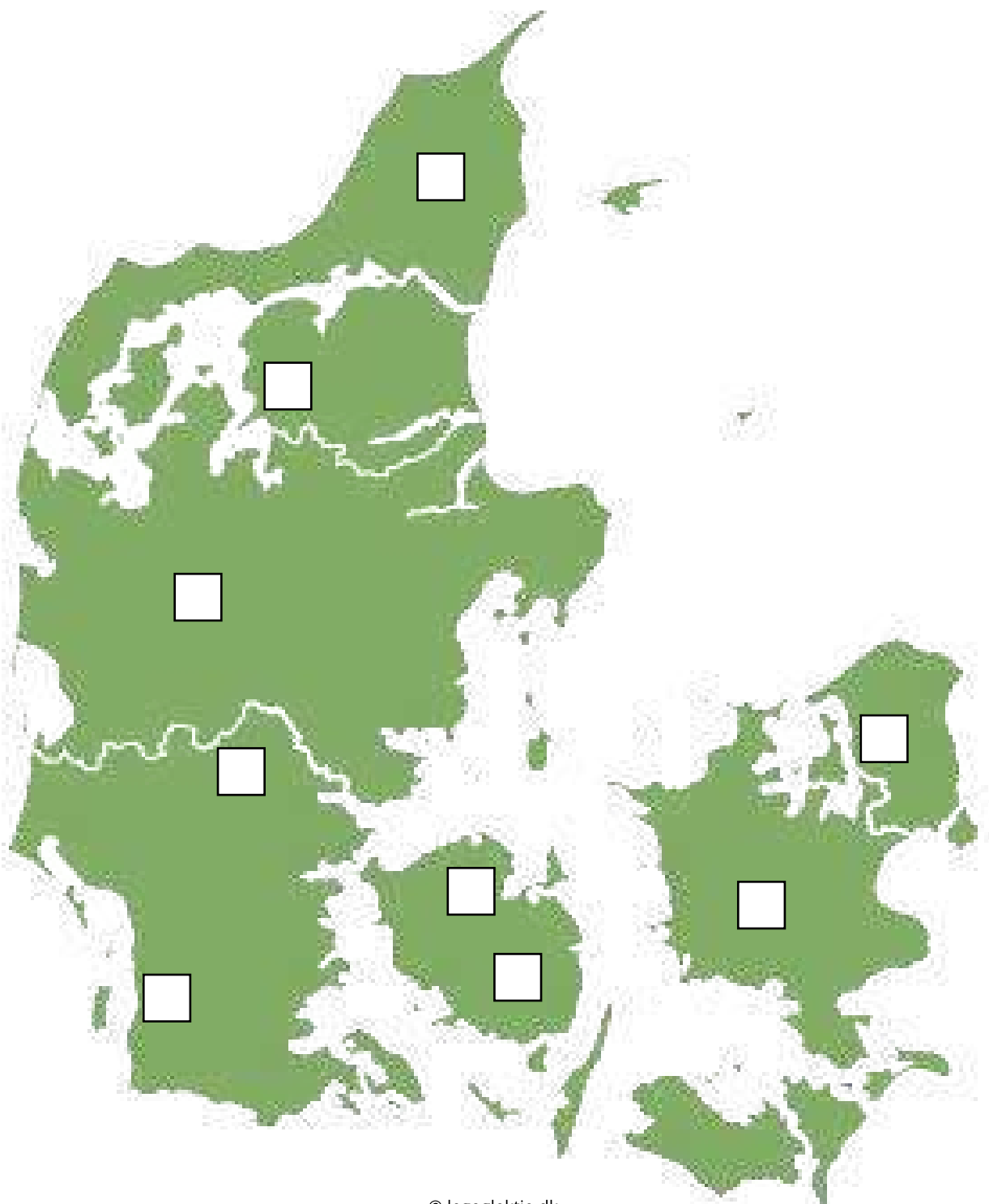
Stenalderfolket flyttede nu tættere på kysten. De boede ofte tæt på fjorde, hvor både fisk, skaldyr og skov var i nærheden.

HVOR SKAL JEG BO?

Herunder ser du et kort over Danmark, som det ser ud i dag. Forestil dig, at du og din familie levede i stenalderen.

Sæt kryds i kasserne, hvor du mener det ville være godt at bosætte sig.

ERTEBØLLEKULTUREN

Et af de steder, vi ved meget om fra stenalderen, er Ertebølle. Ertebølle er en lille by ved Limfjorden. Ved Ertebølle var der en stenalderboplads, hvor man siden har fundet en mødding. En mødding er en stor bunke affald.

I møddingen fandt man madaffald og knogler fra mennesker og dyr. På den måde har man fundet ud af, hvad de spiste, og hvordan de levede i stenalderen.

Ertebølle var et meget specielt sted og et vigtigt fund for historien. Derfor har man opkaldt den sidste del af jæger-stenalderen efter det. Man kalder årene fra 5400 f.Kr. til 4000 f.Kr. for Ertebølletiden.

⓪ Hvorfor var Ertebølle et godt sted at have boplads?

FRA JÆGER TIL BONDE

Omkring år 4000 f.Kr. sker der en ændring i stenalderen. Stenalderfolket begynder at dyrke jorden, og udvikler sig fra jæger til bonde.

Herunder er 3 påstande. De fortæller alle om, hvorfor folket udviklede sig fra jæger til bønder.

Hvilke tror du er rigtige?

Temperaturen og klimaet blev bedre, og der kom flere mennesker til. Det blev svært at finde mad nok i naturen.

Der kom store skovbrande pga. de mange bål. Til sidst var der kun jord tilbage, og derfor måtte de finde på en ny måde at få mad.

Jægerfolket i norden havde kontakt med bondefolk i Sydeuropa. På den måde kom korn og bønder til Danmark.

Klimaet ændrede sig, og stenalderfolket blev flere og flere. Det blev svært at finde mad pga. de ændringer, der skete med temperaturen og klimaet. Jægerfolket havde haft kontakt med bondefolket i Sydeuropa igennem længere tid. Nu var det altså tid til en ændring. Kornet, bønderne og husdyrene kom til Danmark. Det gjorde det muligt for jernalderfolket at sikre overlevelse ved at dyrke råvarerne selv.

BONDESTENALDEREN

Bønderne kom til Danmark omkring år 4000 f.Kr.

Der skulle bruges jord og marker til at dyrke landbruget på. Derfor brændte man skovene ned. Det blev derfor svært for jægerne at finde og fange mad. I løbet af de kommende 200 år blev alle bønder.

Det var smart at være bonde. Man kunne sikre, at der var mad nok ved selv at dyrke den. Men nu skulle man til at tænke anderledes. Der skulle planlægning til for at drive landbrug. Det var nyt for stenalderfolket, som normalt tog en dag af gangen.

Bønderne havde også husdyr, som svin, får og okser. De boede det samme sted og flyttede ikke længere rundt. De samlede sig i bosteder.

Bønderne var gode til at lave redskaber. De begyndte at bygge huse af træ, strå og ler. De lavede også plove og små vogne, som kunne bruges i marken.

FARVELÆG TEGNINGEN

Måske ordet "stenalder" får dig til at tænke på mennesker,
ligesom dem herunder?

Forhåbentlig er du blevet lidt klogere på stenalderen her i hæftet.

HVAD HAR DU LÆRT?

Besvar spørgsmålene på næste side, og skriv svaret herunder.

1.								
2.								
		3.						
				4.				
		5.						
		6.						
7.								
8.								
9.								

Hvad hedder den berømte stenalderboplads?

SPØRGSMÅL

1. Hvilket dyr jagede de første mennesker i Danmark?
2. Hvad samlede de i skoven?
3. Hvad brugte man de døde dyrs skind til?
4. Hvilket våben brugte jernalderfolket sammen med buer?
5. De kom til Danmark omkring år 4000 f.Kr., hvem var det?
6. Hvilket redskab bruges til at hugge brænde?
7. Hvilket andet dyr kom til Danmark, da rensdyrene flyttede?
8. Hvilken type sten var særlig for stenalderen?
9. Bønderne bygge huse af træ, strå og _____?

